

Telekesy István élete egri püspöksége előtt

A Telekesy családot már a XIV. században úgy találjuk meg, mint Vasvármegyének tekintélyes nemesi családja. Ez a megye volt a család ősi lakóhelye. Nevét Telekes helységről kapta. A családnak két ágon voltak leszármazottai. Egyik ág bárói ág volt, amely kihalt, de a másik vonal továbbra is fennmaradt Vasvármegyében. Ebből a másik ágból két Telekesy Istvánról is tudunk. Az egyik 1610-ben veszprémi nagyprépost, 1622-ben királyi táblai ülnök volt. A másik Telekesy István a mi szemináriumunk alapítója, Eger püspöke, Heves- és Külső-Szolnok vármegyék örökös főispánja.

A család ősi birtokán, Csömötén született 1633. augusztus 20-án. Szüleiről szinte semmit sem tudunk. A Gyöngyös nevű folyócska partján állott a házuk, melyben Telekesy gyermekéveit töltötte, s a család ősi szellemiségű nevelésében részesült. A human órákat Sopronban végezte, ahol felébredt lelkében a papi hivatás utáni vágy. Így 1655-ben Nagyszombatba megy a papnevelő intézetbe, hogy felkészüljön a papságra. Ennek a szemináriumnak az érdekessége, hogy csupán 6 esztendővel ezelőtt, 1649-ben nyitotta meg kapuit a jezsuiták vezetésével. Ez volt akkor az ország legelső papnevelő intézete, ahol nemcsak a gyakorlati tárgyak, hanem az elméletiek oktatására, vagyis a tudományos képzésre is igen nagy gondot fordítottak. A nagyszombati szeminárium után a bécsi Pázmáneumban folytatta tanulmányait. 1657-ben pedig, mivel kitűnő tehetségével és szorgalmával felhívta magára Lippay György érsek figyelmét, Rómába mehetett teológiát tanulni a Collegium Germanicum et Hungaricum falai közé. Itt négy esztendő alatt a legmagasabb teológiai képzést nyerte. Az Örök Városban szentelték pappá 1660. május elsején, s egy évvel később, 1661. májusában tért haza Magyarországra. Első állomáshelye Rozsnyó volt, ahol egy éven keresztül a jezsuita szerzetesekkel közösen ellenreformációs hithirdető munkát végzett. Azután Hárskúton volt lelkipásztor, majd szülőföldje közelében, Sárváron lett plébános 1666-tól 1673-ig.

Kiváló képességei és szónoki tehetsége révén hamarosan hírnevet szerzett magának. Hithirdető tevékenysége eredményesnek bizonyult, hiszen sorra tértek vissza a katolikus hitre a korábban protestánsokká lett magyarok. Kitűnő szónoki vénájának köszönhetően közkedvelt és keresett prédikátorrá lett. Magyarországon talán nem is volt olyan előkelő halott, akinek koporsójánál ne ő mondta volna a gyászbeszédet. Az ilyen fajta népszerűség, családi összeköttetései, valamint nagy tanultsága és szorgalma azt vonta

maga után, hogy Telekesy nem maradhatott meg egyszerű győri kanonoknak, hanem följebb kellett lépnie az egyházi ranglétrán. 1689. december 29-én Csanádi püspökké nevezték ki. Ezzel nem is volt semmi probléma, hanem azzal már inkább, hogy a Csanádi egyházmegye területe még török uralom alatt állott. Így is maradt ez még nagyon sokáig, s ezen az 1699-es karlócai béke sem tudott változtatni. Magyarország többi része felszabadult a török uralom alól. De Telekesy püspök akármennyire is szeretne volna, nem tudta elfoglalni egyházmegyéjét, hiszen a törökök ezt nem engedték meg. Ennek ellenére győri lakhelyéről figyelemmel kísérte egyházmegyéje sorsát. Mint a jó pásztor gondoskodott nyájáról a távolból. Felemelte szavát az egyházmegyéjében történt jogtalanságok ellen, oltalmazta az egyházi intézményeket melyekből egyébként is kevés volt a török rombolása miatt. Tíz éven keresztül várta, hogy elfoglalhatja egyházmegyéjét, de sajnos ez nem történt meg.

Mivel itt nem sikerült Telekesy Istvánnak tehetségét és képességeit kellő mértékben kibontakoztatni, s az uralkodó, I. Lipót nem akarta, hogy ez a hatalmas tehetség elvesszen, ezért a Fenyes György püspök halálával megüresedett egri püspökség élére nevezte ki. Ebben a kinevezésben az a remény is benne volt, hogy itt majd végre tudja hajtani az egyházi birtokok visszaszerzését, az intézmények feltámasztását, valamint az egyházmegye felvirágoztatását.

István püspök vonakodott az egri püspöki szék elfogadásától, aminek az oka valószínűleg az volt, hogy látva a csanádi egyházmegye siralmas állapotát, 66 évesen nem akart magának még egy romokban heverő egyházmegyét. Végül azonban rábeszéltek, elfogadta a kinevezést, melyet XI. Kelemen pápa 1702. júliusában megerősített.

Eger városa a püspök székfoglalása előtt

A török uralom 91 évig (1596-1687) tartott ebben a városban. A császári vezérek szabad elvonulást engedélyeztek a vár „vendégeinek”. Amikor kivonult a várból és a városból az a közel négyezer török, akkor minden üresen állt utánuk. Mindent elvittek, amit el lehetett és el tudtak vinni. Hatszáz török azonban visszafordult, mert annyira megszerette Eger városát, hogy nem tudta elhagyni. Ezek, mint kiderült, később jó keresztények és jó magyarok lettek. Azonban újra be kellett népesíteni a várost, hiszen ez a hatszáz visszatért török ehhez kevés volt. Ez pedig nem ment olyan egyszerűen, hiszen az emberek nem akartak jönni. Eger régi lakóinak örököseiként senki sem jelentkezett. Öt év adómentességet, valamint minden egyéb tehertől való mentességet ígértek a letelepülőknek. Így próbálták csalogatni az embereket. Eredményesnek bizonyult ez a fajta letelepítési módszer, hiszen jöttek a végvárok nyugalmazott tisztjei, görög, szerb, német és magyar nemzetiségű mesteremberek, valamint a királyi sereg katonái. Az egri szőlők és földek művelésére pedig a környékbeli falvakból

hoztak parasztcsaládokat. Ezzel azonban a város lakossága a legkülönbözőbb népelemekből tevődött össze, akik között csekély mértékben volt valamiféle lelki kötelék. A katolikus hitre való térítés elkezdődött Egerben, mégpedig két jezsuita páter vezetésével, akik még a bevonuló királyi sereggel érkeztek a városba. Nehéz dolguk volt, hiszen ők tanították a gyermekeket, hirdették a pogányságba süllyedt magyaroknak és a mohamedán vallású török lakosságnak a keresztény hitet. Később még érkeztek jezsuiták, hogy segítsenek a térítésben. Azután elindították az elemi iskola mellett a gimnáziumi oktatást is. A jezsuiták mellett ferencesek, minoriták és servita szerzetesek is letelepedtek és segítettek a térítésben. Szépen elindult a keresztény restauráció munkája, azonban 10-12 év alatt csak nagyon keveset lehetett helyrehozni abból, amit a 91 éves török uralom tönkretett.

Telekesy István egri püspöksége

1699. október 28-án elfoglalta az egri püspöki széket. Hogy milyen állapot fogadta? Egyetlen szóval lehetne jellemezni: lesújtó. A püspöki palotának kijelölt épület lakhatatlan volt, ezért kezdetben a jezsuitáknál rendezkedett be. A székesegyház, mely a várban volt, teljesen tönkrement 100 év alatt, annak helyrehozatalára gondolni sem lehetett. Egyházmegyéje területén megközelítőleg 60 plébános, de több mint 200 heretikus prédikátor volt. A templomok nagy részét a protestánsok elfoglalták, a virágzó plébániákat tönkretették, papjaitól megfosztották. Ahol még volt plébános, megélhetési gondokkal küzdött, hiszen a hatalmaskodó urak lefoglalták járandóságait. Hogy éhen ne haljon földet művelt és gazdálkodott. De olyan is volt, aki elhagyta plébániáját, mert a plébánia mellett nem volt művelhető föld, s lekipásztorkodni sem tudott, mert a templom protestáns kézen volt. Nem volt papnevelő intézet sem, amint azt a trienti zsinat előírta. Nem volt káptalan sem, mert a kanonokok Kassán, Jászón és Egerben laktak. Telekesynek számottevő jövedelme nem volt, mert a püspöki jószágállomány és a javadalmak összessége idegen kézben volt, világiaknak és a Kamarának hajtottak hasznot. Ilyen helyzet fogadta István püspököt, amikor elfoglalta egyházmegyéjét.

Ez az áldatlan állapot sok teendőt adott neki. Kénytelen volt saját pénzen, szinte a nulláról elindítani az egri egyházmegye újjászervezését. De mindent: befolyását, vagyonát, püspöki és főispáni hatalmát kész volt feláldozni, hogy céljait elérje. Tevékenysége elsősorban arra irányult, hogy minden szempontból megfelelő püspöki székvárost alakítson ki magának Eger városából. Mivel kevés volt a pap, ezért ő is kész volt kivenni részét a lekipásztori feladatokból: gyóntatott, prédikált, keresztelt, esketett, hitoktatott, de nemcsak Egerben, hanem a környékbe is. Ezek miatt tiszteletet és megbecsültséget szerzett magának, valamint a hitélet is föllendült. Nemcsak személyes munkájával, hanem anyagi áldozatokkal is hozzájárult saját jövedelméből a hitélet megindulásához. Nagy érdeklődéssel és figyelemmel kísérte az egri iskolák, különösen a gimnázium ügyét. Ez azért volt számára fontos, mert csak a gimnázium megerősödése

következtében lehetett arra gondolni, hogy papnevelő intézetet állíttasson fel. Mivel pedig nagy volt a paphiány, neki sok papra volt szüksége, mégpedig gyorsan. Nagyszombatban és Kassán lehetett volna papokat neveltetni, de ott sok volt a képzési idő. Ezért elindította az egri egyházmegye papnevelő intézetének a megalapítását. Meg kell említeni, hogy Telekesy püspök székfoglalása előtt két évvel (1697) Fenesy püspök már foglalkozott a szeminárium felállításával, s ennek érdekében tett is lépéseket a királyi udvarnál a prímás közvetítésével. A belpátfalvai apátság javait akarta megnyerni az építendő szeminárium javára. Az apátság javainak hasznélvezetét az egri káptalan kapta meg négy esztendőre 1698-ban a Királyi Kamarától kárpótlásul.

Telekesynek tehát legelőször a káptalanhoz kellett fordulnia, hogy engedjék át az apátság javainak hasznélvezetét a felállítandó szeminárium számára. A káptalan belátta, hogy ez az intézmény szükséges, s hogy a magyar egyháznak és az egri egyházmegyének mielőbb szüksége van lelkipásztorokra, ezért e nemes cél megvalósítása érdekében lemondott az apátsági javokról. S Ezt a királyi adománylevél erősítette meg. A püspök saját vagyonát sem kímélte ezen nemes cél támogatásához.. Ingatlanokkal és kamatozó tőkékkel adományozta meg a szemináriumot. Az alapító oklevélben maga is említi, hogy a költségek fedezéséhez szükséges tőkét egri püspöksége előtt szerezte.

A szeminárium épületét valószínű, hogy a nagyszombati egyetemes papnevelő mintájára alakította, s a Nagyboldogasszony oltalmába ajánlotta. A papnevelő intézet 1705-ben nyílt meg. Élére az egri káptalan egyik kanonokját rendelte. Az oktatást a jezsuita atyák végezték. Részletesen intézkedett a kispapok neveléséről és a szeminárium szabályairól. A szabályok, törvények megalkotásában, melyek szerint a belső élet folyt, a nagyszombati papnevelő szabályai szolgáltak irányadóul. Ha valaki fegyelmi vétséget követett el, akkor annak megbírálása is a nagyszombati minta alapján történt. Az intézetben vegyesen voltak teológus papnövendékek, gimnáziumba járó klerikusok, valamint világi, elszegényedett nemesek fiai. Ők azért kaptak helyet a szemináriumban, mert a püspök egyúttal főispán is volt, s ez által akart gondoskodni megyéjéről. Azt kellett ugyanis tapasztalnia, hogy nagyon kevés azoknak az embereknek a száma, akik valamilyen megyei hivatal betöltésére alkalmasak. Eger város bírása még írni sem tudott! Hivatalviselésre alkalmas emberek neveltetését akarta biztosítani, valamint segíteni akart a szegény nemesek gyermeknevelési gondjain. Nem akart ezzel mást, mint a magyar haza és nemesség javát, valamint azoknak a tudományokban való előmenetelét. Nagyon szívén viselte a nemesség ügyét, és részt kívánt magának azon munkából és áldozatokból, mellyel más magyar főpapok is tanult, képzett világi intelligencia nevelésére törekedtek.

Az újonnan megnyílt szeminárium első évében négy papnövendék végzett, akik egy év alatt annyira felkészültek, hogy a püspök az év végén felszentelte őket. A későbbi években pedig egyre több papot szentelhetett. 1715. január 6-án a püspök tanúsága szerint már 25 papot szentelhetett az egri egyházmegye szolgálatára. Nem arra törekedett, hogy tudós papok kerüljenek ki a szeminárium falai közül, hanem, hogy egy-két év felkészülés után imádságos életű és jó lelkipásztorokkal gyarapodjon egyházmegyéje.

A szeminárium építése mellett nagy gondot fordított templomok, plébániák és lelkeszi lakások építésére és alapítására. Tette ezt azért, mert a klerikusok rövid ideig tartó kiképzetése következtében hamar gyarapodott a papság létszáma, s így olyan területekre is jutott lelkipásztor, ahol eddig nem állt templom, vagy nem volt plébánia. Sokat tett ezen a téren, mert szíven viselte egyházmegyéje gondjait, bajait, szükségleteit. Felismerte az idők jeleit, s templomokat épített és felújított, plébániákat alapított, illetve újraalapított. Székvárosában a Szent Mihály plébánia templomot (mely előtte török mecset volt) alakította szerény körülmények között katedrálissá. Ennek a munkálatai nyolc évet vettek igénybe. 1712-ben megkezdődött ennek a gótikus katedrálisnak, a kornak megfelelő barokk székesegyházzá való átépítése. De ennek a befejezése már Telekesy utódjára várt.

Érdemes megemlíteni, hogy 1700-ban történt egy összeírás, hogy az egri egyházmegye tíz vármegyéjének területén lévő templomok milyen felekezetek kezén vannak. Eszerint katolikus templom 213, protestáns templom (melyek nagy része katolikusoktól elvett) 844!, valamint ahol bizonytalan a tulajdonjog, az 57 templom.

A teljesség igénye nélkül azoknak a plébániáknak a nevei, amelyek Telekesy István püspökségének idején készültek: Tar, Felsőszentgyörgy, Jászdózsa, Felsőtárkány, Gyöngyössolymos, Mezőtárkány, Szurdokpüspöki.

A templomok mellett a székvárosban gondoskodnia kellett püspöki rezidencia építéséről is, hiszen ami székfoglalásakor fogadta, az nem volt püspöki lakásnak nevezhető. Ezt is elkezdte, s a meglévő épületből annak részben való lebontásából és hozzátoldásból új püspökséget építtetett. Így a püspöki méltósághoz illő épület állt rendelkezésére.

Azon törekvése, hogy a káptalant is visszahozza Egerbe, arra készítette, hogy telkeket vásároljon és a káptalan tagjainak megfelelő házakat állíttasson fel. A kanonokok fele visszaköltözött Egerbe, fele viszont Kassán maradt. Ennek oka, hogy az idős kanonokok nem akarták megfosztani Kassa városát a káptalan díszétől, valamint arra hivatkoztak, hogy országgyűlési határozat telepítette őket Kassára.

Telekesy püspöknek nemcsak egyházmegyé-építő munkássága volt jelentős, hanem politikai tevékenysége is. Ebben meghatározó volt, hogy egri püspöksége idejére esett a Rákóczi-féle szabadságharc. Ő volt az egyedüli magyár főpap, aki hátat fordítva a Habsburg-uralkodónak, II. Rákóczi Ferenc oldalára állt. 1705. szeptember 12-én a szécsényi országgyűlésen megjelent rendek nevében az egri püspök üdvözölte II. Rákóczi Ferencet, akit a haza szabadságáért szövetkezett magyarok fejedelmévé választottak. Rákóczi a fejedelmi esküt Telekesy püspök kezébe tette le.

1707-ben az ónodi országgyűlés kimondta a Habsburg-ház magyar tróntól való megfosztását. Az erről készült okmányt Telekesy püspök látta el először kézjeggyével. Az öreg főpásztor hűségesen ragaszkodott a fejedelemhez még Erdélynek a császári csapatok általi elfoglalásakor is. A fejedelem ügye 1709-ben vészes hanyatlásnak indult. A Habsburg hadak egyre jobban visszaszorították a kuruc seregeket. 1710-ben elesett a szabadságharc legerősebb vára, Érsekújvár is. Ezek után veszélybe került Eger vára, melyet a császári csapatok 1710. november 22-én elkezdtek ágyúzni. A bombázás következtében elapadtak a vár kútjai, vízhiány lépett fel, s a védők is elvesztették reményüket a vár megvédésére. December 1-jén feladni kényszerültek a várat, mert Telekesy püspök is belátta, hogy a további kitartás csak még több vért kívánna. Egyesek a vár feladása miatt árulónak tartották a püspököt, de nem volt az, csak ésszerűen cselekedett. Maga a fejedelem sem tartotta árulónak, s tisztelettel emlékezett meg róla.

A püspökön keményen bosszút állt a Habsburg-uralkodó és az esztergomi érsek. Mivel a püspök és néhány egyházmegyes pap a törvényes uralkodó elleni felkelésben II. Rákóczi Ferenc mellé álltak, ezért egyházi büntetésben részesültek. A püspöknek a szarvaskői várban lévő kétszobás faházba kellett visszavonulnia. A nuncius úgy jellemezte a püspököt a pápának, mint aki azért csatlakozott Rákóczihoz, mert nem akarta egyházmegyéjét, papjait és híveit elhagyni. A pápa, XI. Kelemen jogtalannak tartván a büntetést, 1711. második felében visszahelyezte az egri püspöki székbe Telekesyt.

Az öreg püspök mellé 1713-ban koadjutor püspököt neveztek ki, melyet maga kért az uralkodótól. Gróf Erdődy Gábort nevezték ki utódlási joggal a püspök mellé.

Telekesy István 82 éves korában, 1715. március 3-án halt meg Egerben, s díszes temetésére március 23-án került sor. Az általa építeni kezdett Szent Mihály székesegyház kriptájában helyezték örök nyugalomra.

Telekesy István, mondhatjuk nyugodtan, hogy Eger legjelentősebb főpásztorai közé tartozik, aki nem kímélte vagyonát, befolyását, munkásságát, tehetségét egyházmegyéje szolgálatába állítani. Sokan Eger városának és az egyházmegyének is második alapítójának tartják. Amint láttuk az előzőekben, méltán vélekednek így. Sokat tett a kispapokért, a papokért, a hívekért. Mint jó pásztor vezette nyáját, aki igazán felelősséget érzett a Jézustól rábízottakért. Hiszem, hogy érdemei elégnék bizonyultak ahhoz, hogy Isten megadja neki az örök Boldogság jutalmát.